

Theo L. Hettema

Spiegeltje, spiegeltje aan de wand...
Over de schoonheid van de gemeente

1. Inleiding: over groei en soorten van schoonheid

We gaan het hebben over de schoonheid van de gemeente. Daarom begin ik maar eens met een sprookje over schoonheid.

Spiegeltje, spiegeltje aan de wand,
wie is de mooiste in het land?

Dat vraagt de gemene stiefmoeder van Sneeuwwitje elke dag aan haar spiegel. En de spiegel is wel zo wijs om te antwoorden:

O schone koningin, zo mooi als u is er geen,
u bent het mooist van iedereen.

Tot de spiegel op een dag toch echt moet bekennen:

O koningin, heel mooi bent u,
maar Sneeuwwitje is duizendmaal mooier nu.

Hoe het dan verder gaat weten we allemaal. De jaloerse koningin probeert Sneeuwwitje te laten doden, en er moet nog heel wat gebeuren voordat de goede en schone Sneeuwwitje aan het langste eind zal trekken en haar rechtmatige plaats als koningin in zal nemen.

Sprookjes drukken vaak algemeen-menselijke trekken uit, algemene patronen hoe mensen denken, handelen en hopen. Dat is met dit sprookje niet anders. We zien de scherpe tegenstelling tussen de gemene koningin-stiefmoeder (die het voor generaties stiefmoeders heeft verpest!) en de goede, edele Sneeuwwitje. Je zou dan ook een tegenstelling verwachten tussen een lelijke stiefmoeder en een mooi prinsesje, maar zo is het niet. De toverspiegel spreekt de waarheid: de koningin-stiefmoeder *is* mooi. Maar het is wel een verkeerd soort schoonheid. Het is de schoonheid van macht, van controle, van invloed, de aantrekkingskracht van het kwade. Daar tegenover staat de schoonheid van Sneeuwwitje: pril, in de knop, maar langzaam en in stilte ontluikend, totdat de spiegel uiteindelijk over haar de waarheid zal spreken en de schoonheid van het goede ook naar voren zal komen.

Het is dus niet verkeerd om het over schoonheid te hebben! Maar we moeten wel weten waar we het over hebben. Het is zelfs een Bijbels kernwoord. [PPT] Zowel het Hebreeuws van het OT als het Grieks van het NT kennen een woord dat zowel 'gratie' als 'genade' uitdrukt. Voor het Hebreeuws is dat *cheen*, en daarvan is een naam als Hanna afgeleid. Voor het Grieks is dat *charis*, en daarvan is een naam als Charissa afgeleid. Dat woord komt bijvoorbeeld voor in de zegen van 2 Kor. 13,13: De genade van de Here Jezus Christus en de liefde van God en de gemeenschap van de Heilige Geest zij met u allen. Gratie en genade: beide zijn blijkbaar dingen die je toevallen, waar je geen aanspraak op kunt maken maar die je wel sieren wanneer je ze ontvangt.

'O, wat ben je mooi!' We hebben het vandaag over attractief gemeente-zijn. Op een aantrekkelijke manier gemeente-zijn. Dat beeld en die insteek spreken mij sterk aan, juist vanwege die Bijbelse betekenis dat schoonheid een vorm van genade is, die je toevalt.

Het beeld van een mooie gemeente spreekt me meer aan dan bijvoorbeeld dan de term 'gemeentegroei'. Dat woord gemeentegroei is een kwantitatief begrip, het is een meten in meer en minder. Dat is maar een beperkt iets. Hoe gaat het met de gemeente? – Goed we zijn weer gegroeid. God heeft ons gezegend met nieuwe leden. Maar dat vind ik niet zaligmakend. Alsof Gods zegen alleen af te meten is aan grote getallen. Een grote gemeente is niet per definitie een goede gemeente.

Een grote gemeente is niet per definitie een goede gemeente.

Een gemeente kan groeien door ruzie bij de burens. Ruzie en spanningen in een ander kerkgenootschap leidt tot overloop naar kerken met een aangrenzend 'kerkgevoel'. De nieuwkomers worden van harte verwelkomd en maken een nieuwe start. Maar ze nemen hun oude ruzies mee. Hebben ze ooit geleerd om op vragen en keuzes anders te reageren dan moet polariseren, op hun strepen staan, hun gelijk moeten halen? Je moet wel een heel geduldige gemeente met opvoedkundige gaven hebben om zulke nieuwe gemeenteleden met een verminkte geschiedenis te helen en te laten ontplooiën in meer heilzame reacties.

Daar staat tegenover dat een grote gemeente vaak meer reserves in huis heeft. Als er iets mis gaat, is er vaak meer potentieel om een beroep op te doen. Maar dan moet je die gemeenteleden wel zien staan... Want ook in een grote gemeente is het vaak een klein kringetje mensen die het werk doen en op wie een beroep wordt gedaan. En aan een grote gemeente kan het vermogen gaan ontglippen om mensen welkom te heten en zich thuis te laten voelen.

We moeten ons dus niet blindstaren op gemeentegroei en mogen dus oog hebben voor schoonheid, dat wil zeggen voor een gemeente met uitstraling. Maar ook dan moeten we oppassen om, met het sprookje, niet te belanden in de gevaarlijke schoonheid van macht en aanzien, van manipuleren en het kwaad hanteren. Misschien is dat vooral een waarschuwing voor leiders van een gemeente. Wie macht heeft, wordt aantrekkelijk gevonden, en dan ligt machtsmisbruik en grensoverschrijding snel op de loer.

Kwade schoonheid is aantrekkingskracht die opzuigt, die naar zich toe haalt. Dat is schoonheid die voortdurend gevoed wil worden door bewondering, door toewijding. Als die toewijding wegvalt, stort de hele façade van aantrekkingskracht in elkaar. Zo zie ik kerkgenootschappen groeien en bloeien die drijven op de totale (financiële) toewijding van hun leden. Ze storten in als die leden geen bijdragen meer kunnen leveren, omdat de organisatie te veel van zichzelf en haar leden gaat vragen. Of de leden gaan weg en geven hun totale toewijding aan een andere kerk... (Ik denk hierbij bijv. aan de problemen Robert Schuller's Crystal Cathedral.)

Een aantrekkelijke gemeente wordt niet gevoed door toewijding aan zichzelf, maar voedt mensen tot toewijding (aan God).

Die stelling lijkt zo vanzelfsprekend, maar is het niet. Want we kunnen toewijding aan onszelf en aan God nog wel eens door elkaar halen. Goede schoonheid, daartegenover, zuigt niet in zich op, maar is inviterend, brengt iets goeds en schoons bij anderen tevoorschijn, ze rust mensen toe tot schoonheid. Een mooi mens laat anderen ook stralen. Dan gaat de beweging naar buiten toe, meer onbaatzuchtig. Ik denk dat dát de schoonheid is die we met elkaar moeten zoeken voor onze gemeenten.

2. Hulpmiddelen bij de schoonheid

Om mooi te zijn heb je allerlei hulpmiddelen. De drogist staat vol van de verzorgingsproducten, die nét even kunnen weghalen wat je niet wilt hebben (een vervelende geur, geen gave huid, geen glans) en aanbrengen wat je wél wilt uitstralen. Als gemeenten die aantrekkelijk willen zijn, hebben we ook zulke hulpmiddelen tot onze beschikking. We moeten niet schromen om die ook te gebruiken. Dan gaat het om theologie die ons wil toerusten tot gemeenteopbouw. Daarvan is er te veel om op te noemen. Ik noem een paar dingen, waarmee ik vertrouwd ben en die bij me langs zijn gekomen.

a. Allereerst is er veel materiaal met ideeën voor gemeentewerk. Ik denk aan de websites van

www.levedekerk.nl

www.pkn.nl/missionair

www.izb.nl (met zeer veel materiaal!)

www.werkindekerk.nl

En dan vergeet ik nog van alles. Door veel te surfen en aanbevolen links aan te klikken, bouwt u zelf snel een lijstje op. Heel goed werkt het ook om op websites van aansprekende kerkelijke gemeenten te kijken en van daaruit verder te klikken.

b. Er is bij allerlei organisaties voor kerkelijke toerusting materiaal te verkrijgen. Zo heeft de PKN recent een werkmap uitgebracht 'Dertig kansrijke modellen voor de missionaire gemeente', met inspirerende voorbeelden van missionair gemeente-zijn. En zo is er veel meer. Onze eigen SZD heeft natuurlijk ook een expertise en materiaal op dit vlak.

c. Daarnaast zijn er beschrijvingen van geslaagde projecten en gemeenten in boekvorm. Ik denk bijvoorbeeld aan Martijn Vellekoop en Nico-Dirk van Loo, *Ploeteren en pionieren. Nieuwe manieren van kerk zijn*, Amsterdam: Ark Media, 2009.

d. Een stapje verder gaat het materiaal dat via een stappenplan of traject een gemeente wil vormen en omvormen. Hier vind ik een inspirerend boek van Robert Warren, *Handboek gezonde gemeente. Kerkvernieuwing in de praktijk*, Ouderkerk a/d IJssel: Ekklesia, 2008. (Dit boek krijgt vanmiddag in een workshop ook de aandacht.)

Marius Noorloos, *Leven uit de bron. Via geloofsopbouw naar gemeenteopbouw*, Kampen: Kok, 2003, 5^e druk, is ook zo'n boek dat veel geeft om gericht aan gemeenteopbouw te doen.

Christian Schwarz, *De nieuwe gaventest. De natuurlijke ontwikkeling van gemeenten*, Hoornaar: Gideon, 1998, 3^e druk, en andere boeken op het gebied van natuurlijke gemeenteontwikkeling.

e. Weer een stapje verder gaan de boeken die reflecteren op de gemeenteopbouw. Als recente boeken dicht bij huis noem ik: Rein Brouwer e.a., *Levend lichaam. Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Kampen: Kok, 2007. Het bijzondere van dit boek is, dat het ook aandacht schenkt aan situaties waarin er niet meer van gemeentegroei sprake kan zijn.

Rein Brouwer schreef recent: *Geloven in gemeenschap. Het verhaal van een protestantse geloofsgemeenschap*, Kampen: Kok, 2009. Hierin wordt een protestantse wijkgemeente haarfijn geanalyseerd in haar sterke en zwakke momenten.

Om te beseffen dat er meer is dan één zaligmakend kerkmodel lees ik Henk de Roest, *En de wind steekt op! Kleine ecclesiologie van de hoop*, Zoetermeer: Meinema, 2005.

En om nog meer aan het denken te worden gezet is er Gerben Heitink, *Een kerk met karakter. Tijd voor heroriëntatie*, Kampen: Kok, 2007.

Grondig leesvoer over nieuwe kerkplanting, met zowel praktijkvoorbeelden als analyse biedt: Gerrit Noort e.a., *Als een kerk opnieuw begint. Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming*, Zoetermeer: Boekencentrum, 2008.

Het is een onbegonnen taak om meer of minder te noemen. Deze boeken leiden in ieder geval op weg en brengen weer verder. Volgend jaar zal er ongetwijfeld weer veel aan zijn toegevoegd. Wat dat betreft worden we goed ondersteund in onze zoektocht naar een aantrekkelijke gemeente. We moeten het ook hebben van de veelheid. Iedere gemeente, iedere situatie en ieder moment is anders. We moeten onszelf niet verliezen door ons op te hangen aan één model. Een model verlost ons niet.

We moeten onszelf niet verliezen door ons op te hangen aan één model. Een model verlost ons niet.

Gemeenteopbouw is iets anders dan het navolgen van reclames, die gegarandeerd succes beloven. Gemeenteopbouw bestaat wel in duidelijke keuzes, maar vervolgens is het een zaak van proeven, beproeven, geduld en creativiteit.

Ik heb dat in een andere lezing eens uitgedrukt met drie werkwoorden: zien, delen en durven. Een levende gemeente begint bij zien: kijken zonder ergens gelijk een oordeel aan te hangen. Vervolgens komt het delen, communiceren van wat je ziet en beleeft. En ten slotte het durven: feitelijk stappen gaan zetten op een gebied dat je nog niet kent. Ik denk dat dat drie geloofswaarden zijn: zien, delen en durven. Het zijn drie dingen die mensen van nature niet snel doen, uit angst voor het onbekende. Maar volmaakte liefde drijft de vrees uit (1 Joh. 4,18)!

3. Een blik in de spiegel

Al met al zegt dit materiaal nog weinig over de Vrije Evangelische Gemeenten. Dat hoeft ook niet. De problemen waarmee we te maken hebben, zijn niet uniek, en we kunnen ons dus herkennen in veel van wat er in en door andere kerkgenootschappen is gezegd. Toch hebben we een eigen traditie en identiteit, die we meebrengen. Stel dat we met die traditie en identiteit eens in de toverspiegel kijken. Wat zouden we dan horen?

Nu heb ik geen toverspiegel bij de hand. Maar ik heb wel een andere spiegel, en dat is de spiegel van de zogenaamde SWOT-analyse.

Dat is een term uit de bedrijfskunde, waarmee een analyse bedoeld van een organisatie of persoon in termen van sterke punten, zwakte punten, kansen en bedreigingen (**S**trengths, **W**eaknesses, **O**pportunities, **T**hreats). De sterke en zwakte punten verwoorden wat je intern in huis hebt. De kansen en bedreigingen drukken uit waar je je op kunt richten.

	Positief	Negatief
Intern	Sterkte	Zwakte
Extern	Kansen	Bedreigingen

Met andere woorden kun je de vragen stellen:

	Positief	Negatief
Intern	Wat zijn onze sterke punten?	Wat zijn onze zwakte punten?
Extern	Waar zullen we ons op richten, waar liggen kansen?	Waar moeten we onze vingers niet aan branden, waar zullen we op stuk lopen?

Over dat model zou nog van alles te zeggen zijn. Ik gebruik het nu slechts om in klein bestek iets aan te stippen van wat mogelijk bij VEGn een rol speelt. Ik nodig u uit dat verder aan te vullen. (In deze beknopte vorm is dat ook goed met een kerkenraad of commissie te doen.)

a. Sterktes:

- We zijn een klein kerkgenootschap, met een platte organisatie en hebben ook kleine gemeenten. Dat geeft een sterk punt van korte communicatielijnen, overzichtelijkheid, geen anonimiteit.
- We hebben een traditie van 'priesterschap van alle gelovigen', waarbij iedereen op zijn of haar talenten aangesproken kan worden. In het vrouwenwerk, jeugdwerk, diaconaat en zendingswerk hebben we dat ook altijd gedaan.

- We hebben een zendingstraditie, waarin we van meet af aan buiten de grenzen van een plaatselijke gemeente hebben gekeken.
- We hebben ook een traditie waarin het leven boven de leer is gesteld. Daarmee kun je mensen vasthouden.

b. Zwaktes:

- We krijgen last van het Calimero-gevoel. Iedereen en alles lijkt groter en bloeiender dan wij zijn.
- We kunnen vermoeid zijn als gemeente, omdat we altijd en overal op dezelfde mensen een beroep doen.
- We kunnen benepen raken als gemeente, omdat we altijd en overal op dezelfde principes en gewoonten een beroep doen.
- We kunnen bevangen en verkrampd raken door angst en van daar uit reageren.
- We kunnen het zo goed hebben met elkaar, dat we kwijtraken wat het doel is van onze gemeenschap.

c. Kansen:

- De mogelijkheid om je voelhorens uit te steken. Die mogelijkheid is sterk omdat we vaak regionale gemeenten hebben met een diverse inbreng van leeftijden, achtergronden en afkomst.
- De kans om te netwerken met andere mensen, organisaties, groepen. Voor een buitenstaander hebben we vaak een prettig profiel.
- De mogelijkheid en ruimte om mensen aan te spreken op hun capaciteiten. Als je mensen gericht en persoonlijk aanspreekt, willen ze vaak wel wat inbrengen. Als ze daar om gewaardeerd worden en niet gelijk geclaimd voor iets anders. Dat is voor mij een vertaling van het 'priesterschap van alle gelovigen'.
- Goed kijken, delen en durven.

d. Bedreigingen:

- Je verliezen aan één groepering.
- Het gevaar dat je je verliest in een veelheid van dingen. Een gebrek aan durf om te kiezen (om mensen erbij te houden, maar daardoor juist te verliezen).
- De vrijheid in regels vangen.

Nu is deze SWOT-analyse een bijzondere spiegel. Hij is niet als de toverspiegel uit het sprookje, die maar tegen één persoon zegt dat zij de mooiste is en daarmee anderen uitsluit. Deze spiegel zegt iets tot elke gemeente of groep die bewust is van haar eigen mogelijkheden en beperkingen. Want dat bewustzijn is het geheim van de schoonheid en de aantrekkelijkheid van de gemeente.

Bij zulk bewustzijn kan de spiegel zeggen:

O, wat ben je mooi,
 O, wat ben je mooi
 Dat heb ik in jaren niet gezien
 Zo mooi, zo mooi!

En dan kom ik weer terug bij het begin: zulke schoonheid is genade, is een geschenk. In Bijbelse woorden noemen we dat: een gave van de Geest. Niet dat het woord schoonheid voorkomt in de lijst van geestesgaven van het NT (vgl. Rom. 12:6-8, 1 Kor. 12:8-10.28-30, Efeze 4:11) maar in wijdere zin mogen we dat zeker zo benoemen.

Ik wens u allemaal het avontuur toe die schoonheid te ontdekken, geleid door de gratie van de Geest.

T.L. Hetteema is docent aan het Seminarium van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten.